

קונטרס

שמות

שנאמרו על ידי

ב"ק אדמו"ר שליט"א

מהאלמין

הוצאה שני

*

ה'תשנ"ז

בלתי מוגה

הוצאת אור יחזקאל

ברוקלין, נוא יארק יע"א
שנת תשנ"ז לפ"ק

פרשת שמות

- א -

ואלה שמות בני ישראל גוי יששכר זבולון ובנימין

(שמות א' א')

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו, ראובן שמעון לוי ויהודה. יששכר זבולון ובנימין.

צ"ב דכאן הקדים יששכר קודם זבולון, ובפרשת ויחי בברכת יעקב אבינו ע"ה לבניו הקדים זבולון קודם יששכר דכתיב (בראשית מ"ט י"ג) זבולון לחוף ימים ישכון והוא לחוף אניות וירכתנו על צידון, יששכר חמור גרם רובץ בין המשפתים, וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה, ויט שכמו לסבול ויהי למס עובד.

ובזוה"ק (בפרשת ויחי) מקשה למה הקדים זבולון ליששכר, הרי לפי סדר האחים יששכר נולד לפניו, וגם דמשה רבינו בברכותיו הקדימו כדכתיב שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך.

ותירץ בזוה"ק ובילקוט שהקדים זבולון ליששכר דגדול המעשה יותר מן העושה, וכן פירש"י בפרשת וזאת הברכה דלכן הקדים זבולון ליששכר שתורתו של יששכר ע"י זבולון היתה.

- ב -

ולכאורה תמוה ת"י זה, כי ממ"ש חז"ל בברכות (דף ל"ד ע"ב) א"ר יוחנן כל הנביאים כולם לא נתנבאו אלא למשיא בתו לת"ח ולעושה פרקמטיא לת"ח ולמהנה תלמיד חכם מנכסיו, אבל תלמידי חכמים עצמן עין לא ראתה אלקים

זולתך יעשה למחכים לו, ע"כ. מפורש שמעלת יששכר הת"ח העושה הוא הרבה יותר גדול ממעלת זבולון התומכו.

וכתב החתם סופר (בפרשת ויחי) על פסוק וישם את אפרים לפני מנשה, דכוונת יעקב אבינו ע"ה בזה היתה להראות שמעלת אפרים שהוא התורה גדולה יותר ממנשה שהוא התומך תורה.

ובספר ראש דוד להחיד"א ז"ל (בפרשת קדושים) מביא דע"י תנאי גורעין משכר הלימוד אבל שכר תורה דנשים אינו גורע משכר בעליהן אלא הוא שכר בפני עצמו, ומשמע דרק ע"י תנאי גורעין ובלי תנאי אין גורעין מהשכר, וצ"ב מאי הנפק"מ.

- ג -

ונראה לבאר הענין, בהקדם מ"ש האוהחה"ק בפרשת כי תשא (על פסוק זה יתנו) דיששכר וזבולון מה שיטול זבולון מתורתו של יששכר לא שיתנכה מחלקו של הלומד אלא שהשכר כפול דיששכר יש לו כל השכר, וזבולון ג"כ מקבל כל השכר.

אך בספה"ק חפץ ד' מהאוה"ח הק' (על מסכת ברכות) כתב דע"י תנאי מגרעין שכר הלומד וזכות תומכו, וצ"ב דלכאורה יהיה סתירה בדבריו הקדושים ממ"ש בספר אוה"ח למ"ש בספר חפץ ה'.

וי"ל דהנה הגרעק"א ביו"ד (סימן רמ"ו) מציין על מ"ש הרמ"א שם דיכול אדם להתנות עם חבירו שיעסוק בתורה והוא ימציא לו פרנסתו ויחלוק עמו בשכר, ובש"ך שם כתב שיחלוק עמו בשכר התורה ובשכר שירוית זה יהא בין שניהם

יחד, ומציין בספר אש דת עה"ת (בפרשת וילך) ובשו"ת מהר"ם אלשאקר בשם רבינו האי גאון (סימן ק"א) שמפרשים שיש שני דרגות בשכר של יששכר וזבולון, מדרגה אחת היא שמחלק בהשכר כמו שכתב הש"ך שוה בשוה שיששכר נוטל חצי מהרוחה של זבולון, וזבולון נוטל חצי שכר מתורתו של יששכר, ומדרגה שניה הוא שאין חולק עמו בפרנסתו שוה בשוה כמו שכתב הש"ך, רק נותן לו כדי פרנסתו זה אינו מגרע משכרו של יששכר, ועל זה נאמר הפסוק אשרי אנוש יעשה זאת וכן אדם יחזיק בה, דיש לו שכר גדול.

ועפ"י מובן מ"ש האוה"ח הק', שכותב בפרשת כי תשא שהשכר שלם לכל אחד מיירי שלא התנה עמו כלום רק נותן לו כדי פרנסתו אז אינו מגרע מתורתו של יששכר דלא התנה עמו שיגרע ממילא השכר שלם לכל אחד, אבל אם התנה עמו שיהיה לו חלק מתורתו שוה בשוה אז מגרע מתורתו של יששכר.

ועפ"י האש דת י"ל דמהגמי ברכות שמשמע דיששכר הוא יותר גדול מזבולון, מיירי למהנה תלמיד מנכסיו, כמו המדרגה השניה שמביא האש דת, שאינו נותן לו חצי הרוחה רק נותן לו כדי פרנסתו אז יששכר הוא גדול יותר מזבולון, אבל הזוה"ק שכותב דזבולון הוא כמו יששכר ואפילו גדול יותר, דגדול המעשה יותר מן העושה, מיירי שהתנו שיחלק עמו בשכר שוה בשוה, אז הוא כמו הת"ח ממש.

ומובן ג"כ הפסוקים שהקדימו זבולון לפני יששכר, שמיירי שהתנו עמו שיחלק עמו בשכרו כמ"ש הש"ך שוה בשוה, וא"כ הוא כמו הת"ח ממש, ועל כן הקדימו דגדול המעשה יותר מן העושה.

ומובן ג"כ מה שאמרו רז"ל במס' ברכות (דף י"ז ע"א) גדולה הבטחה שהבטיחון הקב"ה לנשים יותר מן האנשים שנאמר נשים שאננות שמענה קול בנות בוטחות האזנה אמרתי, א"ל רב לרב חייא נשים במאי זכיין באקרואי בנייהו לבי כנישתא ובאתנווי גברייהו מבי רבנן ונטרי לגברייהו עד דאתו מבי רבנן. והחיד"א מביא ביאור הגמ' דשכר של נשים גדול יותר מאנשים, דלומדי תורה זוכין לשכר רק אם לומדים לשמה, אבל מחזיקי לומדי תורה, אע"פ שהלומדים שלא לשמה מ"מ המחזיקים אם כוונתן לשמה זוכין לשכר תורה מחמת כוונתן הטובה.

- 4 -

ולפי דברינו מובן שגדול המעשה יותר מן העושה וג"כ אין מנכין משכר בעליהם ומנכין הוא רק בהתנה חצי על חצי, ולזכות לאשה כזו צריכים שתהיה בת ת"ח מגזע צדיקים.

ולפי דברינו הנ"ל דדוקא במתנה חצי על חצי זבולון גדול מיששכר, אבל בלא התנו רק ממציא לו כדי פרנסתו אין זבולון גדול יותר, י"ל דהנה בגמ' ברכות הנ"ל איתא שהנשים זוכין משום שמחכים לבעליהם עד דאתו מבי רבנן ומשכימין לבעליהן. וזהו יותר ממה שזבולון עושה ליששכר, דהרי זבולון רק ממציא לו כדי פרנסתו שהוא עובד ביום וממילא השכר שלם לכל אחד בשוה, אבל האשה יש לה מעלה גדולה יותר, שהרי מסורה לבעלה בכל לבה ונפשה שילמוד תורה יומם ולילה, ונמצא דחוץ מזה שיש לה שכר דגדול המעשה יותר מהעושה, יש לה ג"כ ההבטחה שהבטיחון הקב"ה לנשים יותר מן האנשים, ולאשה כזו יכולין לזכות אם נושא בת ת"ח, שה"י לה החינוך הזה, שראתה איך אמה

עוזרת לאביה ומשחררת אותו מכל צרכי הבית ומכל שעבודי ענינים גשמיים כדי שיוכל לעסוק בתורה יומם ולילה מתוך הרחבת הדעת.

יעזור השי"ת שהחתן שהוא אוהב צדקה וחסד ות"ח בעצמו, הוא בבחינת יששכר וזבולון שניהם יחד, ויעלה הזיווג יפה יפה לבנין עדי עד ויראו דורות ישרים מבורכים ונזכה לביאת משיח צדקנו בב"א.

- ה -

וזש"ה ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה וגו', ראובן שמעון לוי ויהודה יששכר זבולון ובנימין, ודקדקנו מדוע הקדים כאן יששכר לזבולון כסדר תולדתם, ובפרשת ויחי הקדים יעקב אע"ה זבולון ליששכר. אך הנ"ל מובן, דבאמת יש מעלה לזבולון על יששכר דגדול המעשה יותר מן העושה כנ"ל, ועי"ז כשמחלק זבולון שוה בשוה עם יששכר יש לו מעלה יותר, אך באמת יששכר שהוא הת"ח גדולה מדרגתו יותר מזבולון שעוסק במו"מ באופן שזבולון ממציא לו רק כדי פרנסתו, דאז השכר שלם לכל אחד כנ"ל, ואז יש מעלה ליששכר יותר מזבולון, וע"כ הקדים הכתוב יששכר לזבולון כ"א כסדר תולדתם, דיששכר קודם לזבולון, ובאמת יששכר גדולה מעלתו על זבולון, ודו"ק.

- ו -

ודברי הרמ"א והש"ך צ"ב, למה לא הזכירו מדריגה השני של יששכר זבולון כמו שהעתיק הגרעק"א ז"ל ביו"ד שם (סימן רמ"ו) ב' המדריגות ביששכר וזבולון, וכמ"ש גם בשו"ת מהר"ם אלשקר הנ"ל בשם רבינו האי גאון. אך בזה

י"ל דבזמן הרמ"א והש"ך היו העשירים עמי הארץ שלא הבינו את הענין להחזיק את יששכר בלי תנאי, כמ"ש הראש דוד והאוחהה"ק הנ"ל, והע"ה לא השיגו איך אפשר שהם עובדים עבודה קשה כל היום והת"ח יקבל כל השכר, אבל לחלק שניהם יחד כמו שמסביר הרמ"א והש"ך, דבר זה הבינו ג"כ, וע"כ לא כתבו הרמ"א והש"ך ב' האופנים הנ"ל, דאז הי' מתקלקל כל ענין החזקת יששכר וזבולון, ע"כ לא העתיקו אופן הב' שהוא מדרגה היותר נעלה בשותפות יששכר וזבולון, ודו"ק.

* * *

-ב-

**ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה
את יעקב איש וביתו באו (א, א)**

- א -

א) ודקדקו המפרשים דתיבת את יתירה בפסוק, או דהול"ל עם יעקב.

ב) גם צ"ב משום מה משמיענו הכתוב כאן שבאו בני ישראל למצרים עם יעקב, הלא כבר כתוב בפרשת ויגש ובפרשת ויחי שיעקב ירד למצרים.

ג) בפסוק ה', ויוסף היה במצרים. ופירש"י והלא הוא וכו' ומה בא ללמדנו, וכי לא היינו יודעים שהוא היה במצרים. אלא להודיעך צדקתו של יוסף, הוא יוסף הרועה את צאן אביו, הוא יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך ועמד בצדקו ע"כ.

(ד) להלן בפסוק ז', ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד וגו', ופירש רש"י וישרצו - שהיו יולדות ששה בכרס אחד. וצ"ב מדוע הי' הנס דוקא שהיו יולדות ששה, ולא מספר אחר.

- ב -

ואפשר לומר דהנה ארז"ל שבני ישראל במצרים היו גדורים בעריות, ולא פגמו ברית קודש ח"ו, ועל תיקון זה הי' עיקר ירידתם למצרים כמ"ש הארז"ל דענין גלות מצרים הי' לתקן פגם ברית קודש שנפגם ע"י חטא אדה"ר באותן ק"ל שנים וכו'.

ובאמת זכו לזה להיות שמורים במדה זו ע"י שהיו דבוקים בצדיק הדור שהוא יעקב ויוסף, כי צדיק הדור מעלה את בני דורו ושומר עליהם שלא יפגמו בחטא ח"ו, וכמו שכתבו המפרשים על פסוק (בראשית נ', י"ז) שא נא פשע אחיך וחטאתם כי רעה גמלוך, ועתה שא נא לפשע עבדי אלקי אביך. ודקדקו המפרשים בתיבת "ועתה", מה ענינו לכאן, מדוע דוקא עתה שא נא לפשע עבדי אלקי אביך.

ופירשו בזה דעד עכשיו הי' יעקב אבינו צדיק הדור, והיו השבטים חוסים בצלו וסומכים עליו שהוא יעלה אותם ויתקנם כראוי ברוחניות, אמנם כעת שנפטר יעקב אבינו ע"ה הי' יוסף בבחינת צדיק הדור, צדיק יסוד עולם, וזהו "ועתה", פי' כעת שנפטר יעקב אבינו ע"ה ואתה הנך צדיק הדור כעת, ע"כ מתחננים אנו בפניך "שא נא לפשע עבדי אלקי אביך", שיעלה אותם ויתקנם מחטאיהם ומפגמיהם. וזהו כפל הלשון, דבתחילה אמרו שא נא פשע אחיך וגו' ואח"כ עוד הפעם ועתה שא נא לפשע עבדי אלקי אביך, דהראשון קאי על חטא מכירת יוסף שימחול להם, והשני

קאי על חטאיהם האחרים, שביקשו ממנו שיתקן אותם ויעלה אותם בעבודת השי"ת, והיות ותחילה צריכים לבקש מחילה על עבירות שבין אדם לחבירו, ע"כ ביקשו קודם אודות חטא מכירת יוסף, ואח"כ אמרו ועתה שא נא לפשע עבדי אלקי אביך, עכ"ל.

- ג -

גם ידוע מה שארז"ל במדרש שבשכר ג' דברים נגאלו אבותינו ממצרים, שלא שינו את שמש, לשונם ולבושם. וי"ל דכל זה בא להם ע"י שהיו דבוקים במדתו של יעקב אבינו ע"ה שהוא אמת, ע"ש הכתוב תתן אמת ליעקב, ע"כ לא רצו לשנות כלום, כי כאשר משנים זיז כל שהוא מהדרך המקובל הרי זה פגם ג"כ במדת האמת, שהוא אמת ללא כחל ושרק, וע"כ לא שינו את שמש, לשונם ולבושם.

והנה ארז"ל (פסחים כ"ב ע"ב) על פסוק ולא יאכל את בשרו, את הטפל לבשרו. חזינן דאת רומז לטפל.

- ד -

וי"ל דעל זה רמז הכתוב כאן, ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה, שאף כשהיו כבר בבחינת באים שהוא לשון הוה, עדיין ראויים ליקרא בשם **בני ישראל**, שאין ישראל אביהם מתבייש עמהם כלל, כיון שלא פגמו במדתו שהוא מדת האמת וגם במדת היסוד נשמרו כראוי.

- ה -

וקא מתמה קרא, דאיך יכלו להחזיק מעמד שם במצרים, על זה בא כמשיב **את יעקב**, את פי טפל, שהיו טפלים ודבוקים ביעקב אבינו ע"ה, ובאו ביחד עם יעקב והיו דבוקים בצדיק הדור, ע"כ **איש וביתו באו**, שנשמרו ונגדרו

מן העריות וכל אחד הי' בבחינת **איש וביתו**, שהוא מדריגה גדולה, וכל זה עמדה להם רק בשכר שהיו דבוקים בצדיק הדור שהוא יעקב אבינו ע"ה, שהי' חומתו אמ"ת שהוא רומז ליסוד ג"כ, וע"י שהיו דבוקים במדת האמת ובמדת היסוד, נשמרו שלא יחטאו במצרים ח"ו.

- ו -

ובאמת מדת היסוד ומדת האמת אחת הם כנודע, והשומר בריתו בטהרה נקרא שהולך בדרך האמ"ת כנודע כל זה מספה"ק. וזהו ענין **את יעקב**, שהיו דבוקים במדתו של יעקב אבינו ע"ה שהוא מדת האמת, ע"כ זכו **איש וביתו באו**, שהיו נשמרים במדת היסוד והיו גדורים בעריות.

- ז -

וזהו הרמז ג"כ בתיבות **יעקב איש וביתו באו**, סופי תיבות בגימטריא שד"י, דהנה איתא בזוה"ק דמאן דנטיר ברית שרוי עליו שם שד"י, ובא הרמז על זה בפסוק תיכף בתחילת ירידתם למצרים, לרמז דזאת היא שעמדה להם שישרה עליהם שם שד"י וישמור עליהם שלא יפגמו.

- ח -

גם יש להטמין ברמז דתיבות **איש וביתו באו** עה"כ ראשי תיבות בגימטריא י', והנה אות יו"ד רומז ליסוד, ורמז הכתוב עוה"פ שבזכות שמירת הברית זכו ליגאל, וכדאיתא במדרש שפרעה עשה פעולות שונות שלא יוכלו לפרות ולרבות (וכמו שאמר הבה נתחכמה לו פן ירבה) אמנם הקב"ה הרבה והפרה אותם במדה יתירה, שלא שלטה עליהם קליפת פרעה, בגלל שהיו גדורים בעריות, וכמו

שמסיים המדרש על זה, כל אלה מכוחו של יעקב. והרמז בזה דיעקב הוא בחינת עקביים, שהוא שמירת הברית.

- ט -

ואמרו רז"ל, אמר הקב"ה אתם אומרים פן ירבה ואני אומר כן ירבה, ואפשר לומר ברמז הדברים לפי הנ"ל, כן רומז למדת האמת, כמו שאמר הכתוב (במדבר כ"ז ז') כן בנות צלפחד דוברות, ועל זה אמר הקב"ה ואני אומר כן ירבה, שמידת האמת תפרה ותרבה אצל בני ישראל במצרים, וממילא יהיו שמורים גם במידת היסוד, ועי"ז יוכלו לפרות ולרבות בגשמיות כמובן.

- י -

ובזה יתיישב קושיא ג', שהיא קושיית רש"י ז"ל, מדוע הזכיר הכתוב עוד הפעם שיוסף היה במצרים. אמנם לדרכינו בא הכתוב לרמז שכל זה שישראל היו שמורים במצרים וגדורים מעריות, הי' בכחו של צדיק הדור, ובתחילה הי' זה יעקב אבינו ע"ה, ואחר כך הי' זה יוסף הצדיק ע"ה, ועי"ז שהיו דבוקים בצדיק הדור שהוא יוסף, היו שמורים מן העריות, ועי"כ הזכיר הכתוב כאן עוד הפעם, דהטעם שעדיין נקראים בני ישראל, הוא משום ויוסף היה במצרים, ומדתו היתה בתוך כל אחד ואחד מישראל.

- יא -

וזהו שכתב רש"י להודיען צדקתו של יוסף, דזהו שייך גם לכל ישראל, דכיון שהיה יוסף צדיק גדול כ"כ עי"ז היה יכול להשפיע לבני ישראל ג"כ שיהיו דבוקים במדתו מדת יסוד צדיק.

- יב -

ואחר כך כתב רש"י עוד, **הוא יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך**, דאיתא בזוה"ק מאן דנטיר ברית זוכה למלכות, וזהו **הוא יוסף שהיה במצרים**, מדת יוסף הצדיק ע"ה שהיא שמירת היסוד, ע"כ **ונעשה מלך**, דמאן דנטיר ברית זוכה למלכות, ומדה זו היתה בכל ישראל שהיו דבוקים ביוסף צדיקא.

- יג -

וזהו ג"כ מ"ש רש"י ז"ל על פסוק וישרצו, שהיו יולדות ששה בכרס אחד. ודקדקנו (קושיא ד') מדוע דוקא ששה ולא מספר אחר. ולדרכינו יש לומר שזה היה מדה כנגד מדה (עיין סוטה דף ח' ע"ב) דהנה מדת יסוד היא מדה הששית משבעה מדות הקדושות, וע"כ בא הרמז, דבשכר ששמרו מדת היסוד, ע"כ זכו מדה כנגד מדה, שהיו יולדות **ששה בכרס אחד**, דיסוד הוא מדה הששית, ודו"ק.

- יד -

ועפ"י הנ"ל שהיו דבוקים במדת האמת מדתו של יעקב אבינו ע"ה, יש לומר עוד דהנה איתא בזוה"ק דאות ו' רומז לאמת (וע"כ אין פסוק שמתחיל באות ו' במזמור ל"ד שבתהלים, לדוד בשנותו את טעמו וגו', כיון ששינה את טעמו אין שם פסוק שמתחיל באות ו', דאות ו' הוא מדת האמת, שהוא ההיפוך משינוי הטעם, ואכמ"ל בזה). וכיון שהיו דבוקים במדת האמת, מדתו של יעקב אבינו ע"ה, וע"כ לא שינו שמם לשונם ולבושם, ע"כ ילדו ששה בכרס אחד, דאות ו' רומז למדת האמת ודו"ק.

- טו -

עוד אפשר לפרש באופן אחר קצת בביאור הפסוק את יעקב איש וביתו באו. ודקדקנו בתיבות את יעקב.

ואפשר לומר דהנה אמרו רז"ל (פסחים דף כ"ב ע"ב) שמעון העמסוני היה דורש כל אתים שבתורה, כיון שהגיע לאת ה' אלקיך תירא פירש וכו' עד שבא רבי עקיבא ודרש את ה' אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים. וברש"י שיהא מורא רבך כמורא שמים.

ופירשו המפרשים, דאם הרב הוא ירא שמים, ממילא משפיע בזה מדת יראת שמים גם על תלמידיו כאשר יראים ממנו, דיעשו ק"ו בעצמם, אם אנו יראים מרב בשר ודם, מכ"ש שיש לנו לירא מהקב"ה.

- טז -

וזהו י"ל לדרכינו ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה **את יעקב**, את לרבות תלמידי חכמים, דכיון שהיו דבוקים ביעקב אבינו שהוא רבם, באו מזה לידי מורא שמים ג"כ, ועל זה סיים הכתוב **איש וביתו באו**, רמז ליראת שמים, כמו שאמרו רז"ל (שבת דף ל"א ע"א) במי שיש בו תורה ואין בו יראת שמים, מאן דלית לי דרתא ותרעא לדרתא עביד. הרי דהיראה נקראת בית. וזהו **את יעקב**, כיון שהיו דבוקים ביעקב אבינו והי' עליהם מורא רבם, ממילא **איש וביתו באו**, היתה להם יראת שמים שנקרא בי"ת, וכל זה ע"י שהיו דבוקים ביעקב אבינו ע"ה, וכמו שפירשו בספה"ק מאמר הגמרא (ברכות ל"ג ע"ב) אין לגבי משה יראה מילתא זוטרתא הוא, דמי שהוא דבוק במשה רבינו, וכן בכל הצדיקים שבכל דור ודור שנקראים על שם משה, כמאמרם